

KTI
Közgazdasági
Tudományi
Intézet

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI INTÉZET

Összefoglaló jelentés

**A ROMÁN ÁLLAMPOLGÁRSÁGÚ
MUNKAVÁLLALÓK MAGYARORSZÁGI
JELENLÉTÉNEK VIZSGÁLATÁRÓL**

Készült az

Országos Foglalkoztatási Közalapítvány

megbízásából

A pályázati program kódja: K-2007/D

**A kutatást az MTA Közgazdaságtudományi Intézete és a
Genius Loci Alapítvány végezte**

2009. május

ROMÁN ÁLLAMPOLGÁRSÁGÚ MUNKAVÁLLALÓK
MAGYARORSZÁGON

Kutatásvezető:

Németh Nándor

Külső munkatárs, MTA Közgazdaságtudományi Intézet

e-mail: nemeth@econ.core.hu

A kutatócsoport tagjai:

Csige András

Csurgó Bernadett

Jakobi Ákos

Megyesi G. Boldizsár

Réti Tamás

Szécsi Árpád

Szerkesztési munkák és adminisztráció:

Kis Judit (MTA Közgazdaságtudományi Intézet)

A kézirat lezárva: 2009. május 15.

MTA Közgazdaságtudományi Intézet

1112 Budapest, Budaörsi út 45.

e-mail: titkarsag@econ.core.hu

internet: <http://econ.core.hu>

2009. május

A K-2007/D jelű, „Román állampolgárságú munkavállalók magyarországi jelenlétének vizsgálata” című kutatási pályázatot 2008. januári határidővel írta ki az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány. A Magyarországon legálisan munkát vállaló és e célból legalább munkaügyi regisztrációs kötelezettséggel rendelkező személyek adatait az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) saját központi nyilvántartásában rendszerezi és dolgozza fel elektronikusan. Az ÁFSZ negyedévenként – néhány fő szempontot kiemelve – összegzi ezeket az egyéni adatokat és saját honlapján nyilvánosságra hozza rövid jelentéseit. Kutatási koncepciónk háttér-információi alapvetően ezekből származnak.

1. A kutatási koncepció kialakításakor rendelkezésünkre álló információk rövid összefoglalása

2007. szeptember 30-án 66870 külföldi állampolgár rendelkezett érvényes munkavállalási engedéllyel, regisztrációval vagy zöldkártya-igazolással Magyarországon. Közöttük 28475 romániai állampolgárt találtunk, vagyis a hazánkban munkát vállaló külföldiek 43%-a érkezett Romániából; ugyanez az arány 2006. szeptember 30-án 47% volt. A Magyarországon legálisan munkát vállaló külföldiek közel fele tehát román állampolgár volt 2007 végén, bár arányuk az ÁFSZ adatai szerint a kétezres évek elején megközelítette, sőt 2002-t követően általában meg is haladta még a 60%-ot is.

Az évenként kiadott munkavállalási engedélyek száma, 1996-2003.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Összesen (db)	20296	24244	26310	34138	40203	47269	49779	57383	64695	53324	54721
Román állampolgárok részére (db)	9218	10909	11862	16982	19774	26931	30497	33131	42879	33874	35033
Román állampolgárok aránya (%)	45,4	45,0	45,1	49,7	49,2	57,0	61,3	57,7	66,3	63,5	64,0

A külföldi állampolgárságú magyarországi munkavállalók alapvetően két nagy csoportra voltak oszthatók 2007-ben: azok, akik szabadon vállalhattak munkát hazánkban, illetve azok, akiknek ehhez engedélyre volt szükségük. Az első csoportban alapvetően az Európai Unióhoz még Magyarország előtt csatlakozott országok szerepeltek, amelyek minden kötöttség nélkül nyitották meg munkaerőpiacukat a magyar munkavállalók előtt, így viszonyossági alapon az ő polgáraiknak sem kellett engedélyt kérniük a magyarországi munkavállaláshoz. A kutatási koncepciónk által megcélzott romániai állampolgárok azonban a másik nagy csoportba

tartoztak ekkor: nekik engedélyt kellett kérniük magyarországi munkavállalásuk legalizálásához. 2007. január 1-jén Románia csatlakozott az Európai Unióhoz. Ennek okán a 354/2006-os Kormányrendelet mellékletében felsorolt szakmákban a romániai állampolgárok a munkaerőpiaci helyzet vizsgálata nélkül kaphattak munkavállalási engedélyt, illetve megnyílt számukra a zöldkártya-igénylés lehetősége is. Emellett a romániai állampolgároknak is lehetőségük volt ún. mezőgazdasági szezonális munkavállalási engedélyhez jutni a 8/1999. sz. SzCsM-rendelet alapján. Ez korlátozott időtartamú munkavállalást tett lehetővé.

A román állampolgárok súlya a kiadott és érvényben lévő különféle engedély-típusokon belül, 2007. I-III. negyedév

	általános	mg-i szezónális	regisztrálások	zöldkártya	összesen
Kiadott engedélyek, bejegyzett regisztrációk és zöldkártya igazolások külföldi munkavállalók részére					
Összesen (db)	42544	519	18627	5180	66870
Romániai állampolgárok részére (db)	23903	212	8	4360	28483
Romániai állampolgárok aránya (%)	56,2	40,8	0,0	84,2	42,6
Érvényes engedélyek, bejegyzett regisztrációk és zöldkártya igazolások külföldi munkavállalók részére					
Összesen (db)	29270	860	7923	4523	42576
Romániai állampolgárok részére (db)	15192	520		4370	20082
Romániai állampolgárok aránya (%)	51,9	60,5	0,0	96,6	47,2

A 2007-es statisztikák szerint a zöldkártya igazolások túlnyomó többségét romániai munkavállalók birtokolták, de a mezőgazdasági szezonális engedélyek jelentős része is hozzájuk kötődik. A táblázatban „általános” címszóval jelzettekben belül 2007. első kilenc hónapjában 4929 romániai munkavállaló kapott engedélyt olyan szakmában, ahol azt a munkaerőpiaci helyzet vizsgálata nélkül ki kellett adni. Közülük 2386-an (48%) „kézi anyagmozgató, csomagoló”, 662-en pedig (13%) „konyhai kisegítő” szakmában, vagyis szakképzettséget nem vagy csak minimális mértékben igénylő munkakörben vállaltak munkát. A 2007. első kilenc hónapjában kiadott különféle engedély-típusokat nézve szembetűnő volt a közép-magyarországi régió jelentős súlya, de relatíve erősen érintett volt még Közép- és Nyugat-Dunántúl, valamint a Dél-Alföld; ez utóbbi főleg a mezőgazdasági szezonális engedélyek terén. A romániai állampolgárok eloszlását ezen belül nem ismertük.

2. A Megbízó által ajánl ott kutatási kérdések

A kutatási pályázat kiírója, az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány ajánlott kutatási kérdéseket is megfogalmazott, amelyek hatással voltak kutatási koncepciónk kialakítására:

- *Milyen a romániai munkavállalók magyarországi foglalkoztatásának tendenciája?*
- *Mely vállalatoknál milyen létszámban dolgoznak romániai munkavállalók?*
- *Milyen a szociológiai összetételük – kiemelten a képzettségük – az itt dolgozóknak?*
- *Milyen munkaköröket töltenek be, van-e jellegzetes különbség a magyar munkavállalók által betöltött munkakörökhöz képest?*
- *Milyen munkaközvetítő szolgáltatásokat vesznek igénybe?*
- *Azonos munkakör esetén van-e különbség a bérezésben, illetve a munkavállalókat megillető juttatásban?*
- *Mik a jellemző foglalkoztatási jogviszonyok és ezek milyen arányban vannak jelen?*
- *Mi az elsődleges motivációjuk a romániai munkavállalóknak?*
- *Milyen távolságról, honnan vállalnak nálunk munkát?*
- *Hogyan oldják meg a munkába járást (vállalati buszok, tömegközlekedés, autó, esetleg ingázók stb.)?*
- *Mennyire elégedettek a magyar munkáltatókkal, érznek-e diszkriminációt?*
- *Mi a vállalatok elsődleges motivációja a romániai munkavállalók alkalmazásával kapcsolatban?*
- *A vállalatok véleménye szerint van-e különbség a romániai és a magyar munkavállalók között a szakértelem, megbízhatóság, termelékenység stb. szempontjából?*

- *Mi a magyar munkavállalók véleménye a velük dolgozó romániaiakról, amennyiben van szakszervezet, akkor részt vesznek-e annak munkájában a romániai munkavállalók?*

3. A kutatás célja és hipotézisei

E háttérismeretek birtokában kutatásunk célja a Magyarországon munkavállalási engedéllyel rendelkező romániai állampolgárok társadalmi összetételének, státuszának és munkaerőpiaci helyzetének, motivációinak – lehetőség szerint minél teljesebb körű statisztikai és mélyfúrászerű, esettanulmányokon át megvalósuló – vizsgálata, illetve a témához kapcsolódó szakirodalom feldolgozása volt. Kutatásunkat igyekeztünk kiterjeszteni a Romániából Magyarország irányába zajló munkaerő-áramlás időbeli tendenciáinak vizsgálatára is, de elemeztük a két ország munkaerőpiaca közötti különbségeket is.

Kutatásunk hipotézisei az alábbiak voltak:

- *A romániai munkavállalók többsége alacsony iskolázottságú, akiket részben az alföldi mezőgazdaság, részben a Budapesten és annak agglomerációjában megtelepült és relatíve gyorsan fejlődő gazdaság foglalkoztat.*
- *Azokat a munkaköröket töltik be, ahol a magyarországi munkapiacra munkaerőhiány van.*
- *Béreik, szociális juttatásaik elmaradnak a magyarországiakétól.*
- *A romániai munkavállalók elsősorban magyar nemzetiségűek, de legalábbis magas szinten beszélnek a magyar nyelvet.*
- *A román állampolgárok magyarországi munkavállalásának motívumai közt elsődleges az otthoninál magasabb munkabér, ami feltételezhetően takarékoskodással társul, hogy otthon maradt családjukat eltarthassák.*
- *A romániai munkavállalók többsége nem akar áttelepülni Magyarországra.*

- *A romániai munkavállalók Magyarországra érkezésében a gyenge kötéseknek (Granovetter) van kiemelt szerepe: csoportosan érkeznek, illetve egyikük hozza a másikat (településről, baráti, családi kapcsolatok révén).*
- *A romániai munkavállalók motivációjuk, életmódjuk alapján alapvetően vendégmunkások, s ezzel jobban hasonlítanak a többi Romániából külföldön munkát vállalóra, mint magyarországi munkatársaikra.*

4. A kutatás szakaszai

Kutatásunk módszertani értelemben három fő szakaszra különül el:

- Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat adatbázisának elemzése, amely tartalmazza az összes, magyarországi munkavállalásra engedélyt kapott romániai állampolgár társadalmi ismertetőjegyét (nem, kor, iskolai végzettség, foglalkozás, a munkavégzés helye stb.).
- Esettanulmányok készítése, amelyek segítségével feltérképezzük a magyar-román határ mentén zajló, a határt átlépő munkaerőpiaci kapcsolatokat, azok intenzitását, jellegét, valamint egyes vállalkozások működésén keresztül tapasztalatokat gyűjtünk a munkavállalói motivációkról, kérdőíveink segítségével közelebbről megismerjük a romániai állampolgárságú munkavállalók csoportjának karakterét.
- Kérdőíves felmérés készítése a munkáltatói szempontok, attitűdök megértése érdekében az olyan kis- és középvállalkozások körében, ahol van romániai állampolgárságú munkavállaló.

5. A kutatás menete

➤ A román gazdaság átalakulása, mai jellemzői és a romániai munkaerő Európában – szakirodalom feldolgozás

Kutatási jelentésünk első elemző fejezete a román gazdaság átalakulásával, Románia mai helyzetével, valamint a romániai állampolgárok külföldi munkavállalásával és általában a munkavállalási célú migrációval foglalkozik.

➤ Az ÁFSZ adatbázisának elemzése

Mint fent már utaltunk rá, az ÁFSZ egy külön erre a célra kifejlesztett szoftver segítségével elektronikusan is feldolgozta az elmúlt majd' egy évtized összes iratát, ami a külföldi munkavállalók magyarországi munkavállalásával kapcsolatban keletkezett, illetve ma már a hivatalnokok automatikusan ebben a rendszerben rögzítik az érintett személyek adatait. A szoftver lehetővé teszi, hogy egyéni munkavállalói adatokat kérdezzünk le a teljes, országos körű nyilvántartásból. Ez a rendszer azonban a szó szoros értelmében véve nem adatbázis, az ÁFSZ nem publikálja azt és semmilyen módon nem is teszi elérhetővé. Az egyéni adatok egy tömegben való kinyerése nem történik meg, az ÁFSZ által negyedévente nyilvánosságra hozott összesítéseket külön erre a célra írt számítógépes programok készítik. Mivel a romániai munkavállalók nagy tömegben vannak jelen a magyar munkaerőpiacon, kézen fekvő volt a kutatói gondolat: dolgozzuk fel az ÁFSZ nyilvántartását. Ez ugyanis az egyetlen és kizárólagos lehetőség arra, hogy a Magyarországon legálisan jelen lévő külföldi munkavállalók alaptulajdonságait megismerjük; külön jelezzük, hogy az alappopuláció ismerete nélkül a reprezentatív kérdőíves adatfelvétel is lehetetlen, legalábbis ellenőrizhetetlen a reprezentativitás. A Közgazdaságtudományi Intézet és az ÁFSZ között hosszú ideje fennálló jó kapcsolat és szoros együttműködés következtében lehetőséget is kaptunk az adatok feldolgozására. Magának az adatbázis összeállításának, kimentésének és elemzésének nehézségi foka és bonyolultsága azonban minden előzetes várakozásunkat messze meghaladta. Ez az elektronikus nyilvántartási rendszer, mint már jeleztük, rendszerezetten kimentett és ily módon elemezhető adatbázis formájában nem létezik, és az ÁFSZ nincs is felkészülve arra, hogy ilyen irányú kutatói igényeket kielégítsen, hiszen ez nem is feladata. Következésképp ezeket az adatokat az ÁFSZ kutatási célra még soha, egy intézménynek sem adta oda, ezeket még senki sem elemezte, így nem volt semmiféle ilyen irányú tapasztalat ezekkel az adatokkal kapcsolatban. A vezetői döntést követően számos problémát kellett az ÁFSZ munkatársaival közösen áthidalnunk, hogy a célnak megfelelő formában kutatócsapatunk hozzájusson az adatbázishoz.¹ A technikai problémák mellett leginkább jogi aggályok merültek fel, hiszen ez a regisztrációs rendszer a munkavállalók

¹ Ezúton is nagyon köszönjük Jósvai Zoltán segítő munkáját, aki az ÁFSZ részéről tartotta velünk a kapcsolatot és mindent megtett, hogy hozzájuthassunk az adatbázishoz.

személyes és a munkaadók céges adatait is tartalmazza. Az ÁFSZ végül eléggé szigorú határt húzott e téren, ami a későbbi munkaszakaszok némelyikében problémákat is okozott. A felmerült nehézségek következtében az első kapcsolatfelvételt követően fél év telt el, mire valóban a kezünkben volt az adatbázis: 9 darab xls-formátumú fájlt kaptunk, melyek együttes mérete közel 1,4 Gigabyte. Az adatbázis minden külföldi munkavállaló adatát tartalmazza, aki 2000 óta belépett a magyar munkaerőpiacra és volt valamiféle regisztrációs vagy engedélyezési kötelezettsége, aminek eleget is tett. Így az adatbázis mintegy 1,5 millió rekordot tartalmaz. A munkavállalók személyes adatait (név, születési idő, személyes okmányok száma, adóazonosító jel, TAJ-szám) az ÁFSZ letörölte a kutatási célra átadott változathoz; mi ezek közül a születési idő szerepeltetését kértük, de végül nem kaptuk meg. Ugyanígy nem szerepelnek az adatbázisban a munkáltatók cégazonosításra alkalmas adatai sem: a cég neve, adószáma, székhely- és telephely címe, postacíme, de nem ismerjük statisztikai állományi létszámukat sem. A munkáltatói adatok ilyen mértékű hiánya lehetlenné tette e vállalati kör alapjellemezőinek megismerését, aminek következtében reprezentatív mintavételre sem nyílt mód. Sőt: mivel az adatbázisban csak a székhely vagy a telephely települése és az adott munkavállalói munkakörhöz kapcsolódó TEÁOR-kód szerepel, majdhogynem mindenféle vállalati felmérés lehetlenné vált, hiszen más forrásból nem érhető el olyan vállalati címlista, ami csak a romániai munkavállalókat foglalkoztató cégekre vonatkozik.² Az adatbázist e hiányok tudomásulvételével kutatási célra (ugyan nem minden tekintetben) alkalmassá tettük, a romániai munkavállalói populációt kimerítően elemeztük, és a kapott eredményeket összehasonlítottuk a két másik legjelentősebb csoport, a szlovák és az ukrán állampolgárok munkaerőpiaci jellemzőivel.³ A többi munkavállaló adatait azért nem elemeztük, mert egy-egy országból már nagyságrendileg kevesebben érkeztek, mint a fent említett háromból. Egyébként pedig az adatbázis beszerzése, majd kutathatóvá tétele teljes egészében felemésztette azt a munkaidőt, amit az elemzésre és a tanulmány írására eredetileg szántunk. A kutatási jelentés e fejezetének megírása így is jelentős plusz energiát kívánt tőlünk.

² Így utólag, a felmerült problémák ismeretében azt gondoljuk, jobb lett volna, ha a Megbízó saját maga gondoskodott volna ennek az adatbázisnak a beszerzéséről és már ennek birtokában írta volna ki a kutatási pályázatot. Különösen annak fényében látjuk ezt így, hogy nemcsak a román, de a szlovák, az ukrán és még egyéb állampolgárok munkaerőpiaci helyzetének vizsgálatára is kiírt kutatási pályázatokat az OFA. Ennek az adatbázisnak a segítségével az összes külföldi munkavállaló állampolgárság szerinti jellemzői egy projekt keretén belül megismerhetők lettek volna.

³ Az adatbázist Csíste András és Németh Nándor előkészítő munkáját követően Jakobi Ákos, az ELTE Regionális Tudományi Tanszékének adjunktusa elemezte.

➤ Vállalati esettanulmányok⁴

Kutatási koncepciónkban négy vállalati esettanulmány elkészítését szerepeltettük olyan cégeknél, amelyek valamilyen szempontból jó reprezentálják a teljes, romániai munkavállalókat (is) foglalkoztató munkaadói oldalt. A helyszínek kiválasztását eredetileg – legalábbis közvetve – az ÁFSZ regisztrációs adatbázisának információira kívántuk alapozni, de egyrészt annak késése miatt a két munkaszakasz időben felcserélődött, másrészt az adatbázis – előzetes várakozásainkkal ellentétben – még minimálisan sem tartalmazott munkáltatói ismertetőket, elérhetőségeket, így más úton kellett esettanulmány-helyszíneket keresnünk. Elektronikus levelet írtunk a Dél-Alföldi, az Észak-Alföldi, valamint a Közép-Magyarországi munkaügyi központoknak, hogy segítsenek nekünk az alkalmas cégek kiválasztásában. A Dél-Alföldről gyors választ kaptunk; Martinné Debreczeni Anna, a külföldi állampolgárok magyarországi munkavállalását bonyolító munkaügyi vezető egy hét leforgása alatt talált számunkra négy fogadó kész céget a régióban. A másik két régióból hetekig egyáltalán nem kaptunk választ, majd Budapesten határozottan elutasítottak minket, mondván: nincs joguk kiadni egy cég adatát (címét) sem, arra pedig nem hajlandók, hogy interjút szervezzenek meg számunkra valamelyik vállalkozásnál, ahol tudják, hogy vannak romániai munkavállalók. A négy dél-alföldi esettanulmányt már el is készítettük, mikor váratlanul az Észak-Alföldről és Közép-Magyarországról is visszajelezték, két-két vállalkozást ajánlva figyelmünkbe. E cégek közül mindkét régióban csak egy-egy bizonyult valóban alkalmas esettanulmány-helyszínnek, így találtunk rá egyrészt a csengeri cipőgyárra, másrészt a biatorbágyi Alpine Kft-re. E hat esettanulmány során összesen 92 kérdőívet töltöttek ki romániai, 28-at pedig magyar állampolgárságú munkavállalók, és mindenhol sikerült egy interjút készíteni a cégvezetés valamely (általában HR-es) tagjával.

➤ Buszfigyelések⁵

A vállalati esettanulmányok során felvett munkavállalói kérdőívek kiegészítéseként beiktattunk egy további önálló adatfelvételi munkaszakaszt is: Budapesten és Debrecenben a buszpályaudvarokon megszólítottunk erdélyi járatokra várakozó utasokat, és aki azt állította magáról, hogy romániai állampolgárságú magyarországi munkavállaló, azt megkértük, hogy töltse ki a vállalati esettanulmányok során alkalmazott kérdőívünk némiképp rövidített változatát. A rövidítés bizonyos szociológiai körülményekre vonatkozott (hogy használja azt a

⁴ A vállalati esettanulmányokat Szécsi Árpád készítette.

⁵ A terepmunkát az ELTE geográfus és földrajz tanár szakos hallgatói, Babina Zsolt, Gárdonyi András, Lendvay Márton és Tarnai Dániel végezték.

közösségi teret, ahol él; betagozódott-e a helyi társadalomba stb.), de az alapjellemezők (nem, kor, iskolai végzettség stb.) és a munkavállalási motivációk utáni érdeklődés megmaradt. Összesen 80 kérdőív teljesült ebben a munkaszakaszban.

➤ Vállalati kérdőíves felmérés

Kutatási koncepciónk részét képezte egy olyan önálló adatfelvétel is⁶, mely során meg akartuk ismerni a romániai állampolgárokat foglalkoztató munkaadók e munkavállalókkal kapcsolatos elvárásait, motivációit, róluk alkotott véleményét, a velük való elégedettség/elégedetlenség szintjét. Adatfelvételünket háromféle vállalati csoportra dolgoztuk ki⁷, nem rendelkezvén pontos címlistával a romániai állampolgárságú munkavállalókat foglalkoztató cégekről.⁸ Az első csoportot azok a vállalkozások alkotják, amelyek a lekérdezés pillanatában is foglalkoztattak romániai állampolgárságú munkavállalót: kérdőívünket alapvetően erre a populációra dolgoztuk ki. Mivel az ÁFSZ munkavállalói regisztrációs adatbázisából mindössze a munkavégzés helyszínét (település) és a munkaadó fő TEÁOR-kódját tudtuk azonosítani, e két információ alapján kellett – a lekérdezéssel megbízott Forsense Kft. cégregiszterét használva – címlistát generálnunk. Ez úgy zajlott, hogy kiválasztottunk egy olyan települést, ahol az ÁFSZ regisztrációs adatbázisa szerint dolgozik romániai állampolgárságú munkavállaló, megnéztük a munkáltató TEÁOR-kódját, majd a Forsense Kft. adatbázisából kiemeltük az összes olyan vállalkozás telefonszámát, amelyik az adott településen az adott TEÁOR-kód alatt működik. Ez településenként általában több címet is eredményezett, amelyek közül mi csak azt az egy céget kerestük, ahol van romániai munkavállaló. Ez a módszer rengeteg téves hívással járt, nem is beszélve arról, hogy ha meg is találtuk a keresett céget, még egyáltalán nem volt biztos, hogy a vezetőség hajlandó is válaszolni kérdéseinkre. E feltételek mellett Budapest eleve kiesett a felmérhető települések közül; habár a munkaadók adatai kerület-szinten álltak rendelkezésünkre, egy-egy TEÁOR-kódhoz még egy-egy kerületen belül is olyan sok vállalat tartozott, ami eleve értelmetlenné tette hívások indítását. Az ország fővároson kívüli területeit érintő lekérdezésünket földrajzilag első körben a két alföldi régióra szűkítettük le, amihez a második körben hozzávettük Pest megyét. Mivel a teljesült kérdőívek száma még ekkor sem érte el a

⁶ Telefonon lebonyolított kérdőíves lekérdezést a Forsense Kft. munkatársai végezték 2009. február 23. és március 6. között.

⁷ A kérdőíveket Csire András és Németh Nándor készítette.

⁸ A kutatási koncepció kialakításakor ezt a munkaszakaszt annak reményében terveztük meg, hogy a romániai munkavállalókat regisztráló ÁFSZ-adatbázisból ha nem is jutunk közvetlenül pontos címlistához, de legalább arra lehetőségünk nyílik, hogy közvetett információk alapján azonosítsunk annyi vállalkozást, ami 200 teljesült lekérdezéshez már elegendő populáció. Ez a várakozásunk nem teljesült.

várt mennyiséget, harmadik körben bevontuk a lekérdezésbe az ország további teljes területét is.⁹ A háromezer tételt meghaladó címlista – több körben, a technikai okokból sikertelen hívások többszöri, az elsődleges kapcsolatfelvételig történő ismétlése után – végül 102 darab teljesült kérdőívet eredményezett a vállalatok első csoportjában. Mivel – mint fent láttuk – címlistánk alkalmatlan volt arra, hogy megmondjuk: a rajta szereplő cég ténylegesen alkalmaz-e romániai állampolgárt, kialakítottuk a megkérdezett vállalatok második csoportját, ahová azok a cégek kerültek, amelyek a lekérdezés pillanatában nem, de az elmúlt két-három évben alkalmaztak romániai munkavállalót. Számukra kissé átalakítottuk (a szituációhoz igazítottuk) kérdőívünket; a kérdések többsége megmaradt az eredeti, az első vállalati csoportnál használt kérdőívről, ám e második csoportnál arra is rákérdeztünk, hogy mi az oka annak, hogy most nem alkalmaz romániai munkavállalókat, illetve a jövőben tervezi-e ezt. E második csoporthoz tartozó találatok – 24 darab teljesült lekérdezés – véletlenszerűek voltak, mint ahogy a harmadik csoporthoz tartozók is. Ez utóbbiba azok a vállalatok kerültek, amelyek sem most nem alkalmaznak, sem az elmúlt években nem alkalmaztak romániai munkavállalókat, de kifejezték abbéli szándékukat, hogy ezt a jövőben meg fogják tenni, vagy legalábbis nem zárkóztak el ettől a lehetőségtől. E csoport sztereotípiáinak megismerése érdekében körükben is lefuttattunk egy rövid kérdőívet, amire végül 21 cég válaszolt. Összesen tehát 147 kitöltött kérdőívet tudunk elemezni.

➤ Települési esettanulmányok¹⁰

Települési esettanulmányainkat a kutatás részeként 2008 őszén végeztük el négy határ menti kisvárosban: Makón, Gyulán, Létavértesen és Nyírbátorban. Mindenképpen közvetlenül határ menti, vagy a magyar–román határhoz nagyon közeli kisebb, így e kutatás keretei között is feltérképezhető, társadalmi–gazdasági folyamatait tekintve átlátható városokat kerestünk. A helyszínek kiválasztásakor arra törekedtünk, hogy lehetőleg mind a négy román határ menti magyar megyét érintsük, ami végül teljesült is: a négy város sorrendben Csongrád, Békés, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében fekszik. Esettanulmányainkban a román-magyar munkaügyi kapcsolatokat, tágabban a román-magyar szomszédsági kapcsolatokat vizsgáltuk.

⁹ Egyedül tehát Budapesten nem folytattunk kérdőíves vizsgálatokat, az ország fővároson kívüli teljes területén viszont igen.

¹⁰ E munkaszakasz feladatait Csurgó Bernadett és Megyesi G. Boldizsár végezték el.

6. A kutatás főbb eredményei

- i. **A magyarországi munkaerőpiac az elmúlt évek során fokozatosan megnyílt a Romániából érkező munkavállalók előtt**, akik 2009. január 1-jétől már teljesen szabadon vállalhatnak munkát Magyarországon. E liberalizáció következtében az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (ÁFSZ) külföldi munkavállalói nyilvántartásában egyre kevesebb romániai állampolgár jelent meg, vagyis **egyre kisebb hányadukról állt rendelkezésünkre valamiféle (elemezhető) információ**. A statisztikai csúcs 2006-ra esik, ekkor több mint negyvenezer romániai munkavállaló dolgozott legálisan – munkavállalási engedéllyel, zöldkártyával, vagy regisztrációs kötelezettségének eleget téve – Magyarországon. Számuk vélhetően a következő években, így ma sem volt se számottevően több, se kevesebb, csak épp a hivatalos nyilvántartás látóköréből kerültek ki. **2009. január 1-jétől a romániai állampolgárokat foglalkoztató munkaadóknak már csak csoportos bejelentési kötelezettségük van**, ennek megfelelően mára a romániai munkavállalók egyéni adatai teljesen eltűntek a statisztikailag feldolgozható munkaügyi iratokból.
- ii. **A romániai munkavállalók többsége férfi**. Mivel az ÁFSZ adatbázisa nem tartalmaz ilyen jellegű információt, így csak saját felméréseinkre tudunk támaszkodni. Ezek alapján a férfi – nő arányt 2/3 – 1/3-ra becsüljük.
- iii. A romániai munkavállalók általában **alacsonyan iskolázottak**: bő 2/3-uk legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik.
- iv. A romániai munkavállalók 2/3-ának munkaköre a **„szakképzettséget nem igénylő egyszerű foglalkozások”** csoportjába (9. FEOR főcsoport) tartozik. A nagy létszámban előforduló munkakörök (segédmunkás, építőipari segédmunkás, betanított munkás, mezőgazdasági munkás, mezőgazdasági segédmunkás) általában alacsonyabb előképzettséget vagy könnyen elsajátítható szaktudást igényelnek. A romániai munkavállalók túlnyomó többségét **fizikai munkakörökben** foglalkoztatják.
- v. A legjellemzőbb munkaadói ágazat az **építőipar**: a romániai munkavállalók közel 1/3-a itt dolgozik. Emellett igen jelentős még a **mezőgazdaság és a kiskereskedelem** szerepe, de ezek foglalkoztatási súlya már nem éri el a 10%-ot sem.

- vi. A romániai munkavállalók szinte kivétel nélkül heti 40 órában, azaz **teljes állásban dolgoznak**. Többségüket folyamatosan termelő cégek alkalmazzák, azaz nem időnymunkát végeznek, ennek megfelelően a határozatlan idejű munkaszerződések a leggyakoribbak. Ahol határozott idejű szerződést kínálnak fel a munkáltatók, azok jellemző időtartama egy év vagy közel egy év. Szezonális (leginkább mezőgazdasági) munkavégzés esetén természetesen megjelennek az ennél rövidebb időtartamra szóló határozott idejű szerződések is.
- vii. A romániai munkavállalók **bő 1/3-a Budapesten dolgozik, míg a teljes Közép-Magyarországi régió részesedése mintegy 70%**, vagyis foglalkoztatásuk földrajzilag igen erősen koncentrált. Ezen kívül a Közép-Dunántúl adja munkahelyeik 9, a Dél-Alföld pedig 8%-át.
- viii. A települési szintű eredmények szerint nagyságrendnyivel több a regisztrált munkavállalók száma Budapesten, mint bárhol az országban. A munkavégzés helye szerint a soron következő legtöbb munkavállaló közvetlenül a főváros szomszédságában elhelyezkedő települések esetében figyelhető meg (Érd, Budaörs, Biatorbágy stb.), majd az **agglomerációtól távolodva általában csökkenő sűrűséget tapasztalhatunk**. A leggyakoribb előfordulást mutató települések között található speciális vagy adott tevékenységre szakosodott térségek is, de jelentős az adatbázisban regisztrált munkavállalók száma az Alföld egyes területein, különösen a Szeged – Kecskemét – Cegléd – Budapest-tengely irányában, továbbá általában a városi vagy középvárosi településeken.
- ix. A magyar megyék munkaerőpiacának általános belső ágazati szerkezete befolyásolja a romániai állampolgárok munkavállalási lehetőségeit is. **Budapest és Pest megye romániai munkavállalóinak – bár létszámukat tekintve minden foglalkozási ágazatban jelentős szerepük van – országos viszonylatban is kiemelkedő a szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások tekintetében megmutatózó súlyuk**, e foglalkozások relatíve jelentős területi koncentrátságát okozva. Ugyanakkor a Dunántúl megyéiben, főként a Közép-Dunántúl régiójához tartozókban a legnagyobb részesedést az ipari és építőipari foglalkozásúak adják, míg Bács-Kiskunban, illetve néhány további alföldi és dunántúli megyében a mezőgazdasági és erdőgazdasági foglalkozásoknak is látható szerepe van.

- x. Az egyes foglalkozási ágak a magyarországi megyék között a fentiekén túl változatos arányt képviselnek. Néhány jelentősebb foglalkozási csoport megyék közötti részesedésében – Közép-Magyarország térségét leszámítva – számos alkalommal más és más megye mutatkozik dominánsnak. Míg az egyszerű szolgáltatási jellegű foglalkozások (FEOR 91) esetében Közép-Magyarország mellett nem található egyéb nagysúlyú megye, addig például a feldolgozóipari gépkezelői foglalkozások (FEOR 81) esetében Komárom-Esztergom, a mezőgazdasági foglalkozások (FEOR 61) esetében Bács-Kiskun, az egészségügyi foglalkozások (FEOR 32) esetében Békés megye képez nagy súlyt.
- xi. **A romániai munkavállalók a másik két nagyszámú csoport közül nagyon hasonlítanak az ukrainai munkavállalókra, ami a munkaerőpiaci szerepüket illeti, míg a szlovákiai munkaerő alapvetően más pozíciókat tölt be.**
- xii. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a **magyar – román határhoz való közelség kis szerepet játszik** a munkavállalói és munkaadói döntésekben, igen alacsony a határon átívelő napi vagy akár heti ingázási intenzitás. Számottevő romániai munkavállalói réteg nem jelent meg a magyar – román határ mentén. Gyulán például a romániai munkavállalók megjelenéséről nem számoltak be a felkeresett vállalkozások, s bár jelentős a román nyelvű turisták száma, és az idegenforgalomban érdekelték érzékelik a román nyelvtudás előnyeit, ezt házon belül megoldják, azaz magyar állampolgárságú, de románul beszélő pincéereket, eladókat alkalmaznak.
- xiii. A folyamatok jelenleg **nem a Romániából Magyarországra való munkaerő-áramlás, hanem inkább az ellentétes irányú** mozgás felé hatnak. A romániai munkaerőhiány miatt meg is kezdődtek az első kísérletek a határ menti térségben a szabad munkaerő Romániába csábítására.
- xiv. Makó esetében például a határ közelségéből adódóan a meglévő informális kapcsolatokra építve jöttek létre a város testvérvárosi kapcsolatai, és ezek az informális kapcsolatok teremtenek alapot a spontán gazdasági kapcsolatoknak is. A makói önkormányzat döntően a fejlesztési források közös (román-magyar) elérésében érdekelt, de nem fektet hangsúlyt a helyi vállalkozók romániai piacszerzésének támogatására. Így az önkormányzat formális kapcsolatai döntően

nem befolyásolják a spontán gazdasági együttműködéseket. A Makón megfigyelhető egyre élénkebb határ menti kapcsolatok alapvetően nincsenek hatással a munkaerő áramlására. **Makó határ menti pozícióját nagymértékben próbálja hasznosítani**, amit a kiépült kapcsolatok és az együttműködések magas foka is jelez.

- xv. Gyulai és aradi vállalkozói érdekvédelmi szervezetek pedig jelenleg is folytatnak tárgyalásokat együttműködési lehetőségekről, az önkormányzat közös ipari parkot tervez a szomszédos nagyvárossal. Az idegenforgalomban dolgozók törekszenek arra, hogy Romániában, különösen a Partiumban és Dél-Erdélyben erősítsék Gyulának, mint fürdővárosnak és úti célnak a megjelenését, és így növeljék a beutazók számát. Emellett **számos magyarországi vállalkozás számára Románia nyugati részei, a Partium és a Bánát piacot** jelent. Gyulán nem csupán spontán gazdasági kapcsolatok alakulnak, ám ez az együttműködés még nem vált határokon átívelő, klaszterba szerveződő gazdasági kapcsolatrendszeré, az erre való törekvés azonban érzékelhető.
- xvi. **Nyírbátorban döntően az informális**, az egyes személyeket érintő kapcsolatok, valamint a testvérvárosi kapcsolatok és hozzá kötődő intézményi együttműködések jelentik a határ menti kapcsolattartás fő színtereit. A helyi vállalkozók romániai megjelenése nem jellemző, a **spontán gazdasági kapcsolatok** kialakulásának még a kezdeti fázisában tart a város.
- xvii. Romániából az ottani **magyarok vállalnak munkát Magyarországon, román nemzetiségűek alig-alig fordulnak elő** a magyar munkaerőpiacon. Többféle forrásból is megvizsgáltuk ezt a kérdést és román ajkú munkavállalókról csak elvétve kaptunk információkat; egyébként a jelek szerint ők is – legalább a szükséges mértékben – beszélnek magyarul. Az itt dolgozó erdélyiek lakóhely szerinti eloszlását nem ismerjük pontosan, kérdőíveinken egyrészt **a határhoz közeli megyék (Bihar, Szatmár), másrészt a Székelyföld előfordulása volt a leggyakoribb**. Becsléseink szerint amilyen arányban külföldön dolgoznak Románia munkaképes lakosai, legalább olyan arányban dolgoznak Magyarországon Románia magyar nemzetiségű munkaképes lakosai.
- xviii. A romániai munkavállalók **foglalkoztatásának legfőbb** – szinte kizárólagos – **motivációja a magyarországi (azon belül is elsősorban a közép-magyarországi)**

munkaerőpiacon tapasztalható munkaerőhiány. A magyar munkaerőpiac sajátos anomáliáit jelzi, hogy miközben Magyarországon igen alacsony a foglalkoztatás, és e téren különösen súlyos problémák mutatkoznak a kevésbé iskolázott aktív korú népesség körében, épp a számukra potenciálisan elérhető munkahelyeket nem tudják a hazai vállalkozások magyar állampolgárokkal betölteni. A munkaerőhiány ugyanis elsősorban épp az olyan ágazatokat sújtja, ahol túlnyomórészt szakképesítés nélküli fizikai munkát kell végezni; ezek a cégek munkaerő-keresletüket előszeretettel elégítik ki romániai munkavállalókkal. Van ennek egy erős regionális karaktere is, hiszen – mint láttuk – a romániai munkaerőt főképp Budapesten és környékén alkalmazzák, ahol igen alacsony a munkanélküliség és relatíve gyors a gazdasági növekedés, ami megmagyarázhatja a munkaerőhiányt. Az igazán elgondolkodtató az, hogy egyrészt a belföldi képzetlen munkaerő miért nem képes a mainál intenzívebben kihasználni a főváros környéki viszonylagos állásbőséget, másrészt pedig hogy az alföldi mezőgazdaságban, lakóhelyük közvetlen környezetében – magas munkanélküliség mellett – miért nem képesek kielégíteni a helyi munkaerőigényeket.

- xix. **A munkaerőhiánynak két fajtájával találoztunk.** Az egyik a valóságos, tényleges munkaerőhiány, mikor az adott feladatra egyszerűen nincs elég ember a környéken. Az előző pont alapvetően erre vonatkozik. Vállalati esettanulmányhelyszíneink közül ezzel szembesült a biatorbágyi gépgyár, amelyik nem talált kellő mennyiségű szakképzetlen, vagy a csengeri cipőgyár, amelyik nem talált kellő mennyiségű szakképzett munkaerőt a környéken. A mezőgazdasági vállalatoknál szerzett tapasztalataink szerint azonban létezik a munkaerőhiány egy másik formája is. Ez esetben van kellő számú (elsősorban szakképzetlen) munkaerő a környéken, ám az adott fizikai munka oly mértékben megterhelő vagy oly mértékben nehezített körülmények között zajlik, hogy egyszerűen nem vállalják el azt. Húsüzemi tapasztalataink ilyenek, különösen, ha szarvasmarhát is vágnak. De a zöldség- és gyümölcstermesztésben, vagy az állattartásban is előfordulnak nehezített munkakörülmények: nincs hétvége és ünnepnap, nagy távolságokat kell bejárni, hosszú időre el kell hagyni az otthont, vagy épp gyakorlatilag kint kell lakni az állattartó telepen. Az ilyen állásokat ezrével töltik be romániai (és ukrainai) vendégmunkások.

- xx. A romániai munkaerő jelenlétének **határozott területi vonatkozásai** vannak. **Léteznek lokális munkaerőpiacok, ahol erre a plusz munkaerőre nincs szükség,** a helyi – általában viszonylag alacsony – keresletet a helyi kínálat ki tudja elégíteni. Nyírbátori tapasztalataink szerint is a helyi cégek munkaerőigényét a város és tágabb térségének szabad munkaereje fedezi. Jellemzően még a mezőgazdasági idénymunkák során megjelenő munkaerő-szükségletet sem a határ túloldaláról érkező munkaerővel fedezik, hanem a szomszédos kistérségekből.
- xxi. A romániai munkavállalók túlnyomó többsége az adott munkahely településén vagy egy másik, közeli településen lakik, jellemzően munkásszálláson. A mezőgazdasági szezonális munkát végzők **tipikus vendégmunkásként viselkednek:** magyarországi tartózkodásuk csak átmeneti és csak a munkáról szól, nem integráns részei környezetüknek. A romániai állampolgárok egy része azonban már gyakorlatilag belföldi munkavállalóként viselkedik: saját otthonot teremtett vagy igyekszik teremteni, az egész család Magyarországra költözött és itt is kívánnak maradni. Tipikusan jellemző ez az attitűd a folyamatos foglalkoztatást biztosító munkahelyeken még az alacsonyabban iskolázottak körében is.
- xxii. A **romániai állampolgárok magyarországi munkavállalásában kiemelt szerepe van a személyes ismeretségeknek, a lakóhely-településen belüli kapcsolatoknak,** a gyenge kötéseknek. A munkavállalási információk mintegy szájról-szájra terjednek; még ahol első körben hirdetés útján töltik is be az állásokat, a későbbi munkaerő-cserélődésben már leginkább ezek a **gyenge kötések szervezik** a munkavállalást. Ennek oka az, hogy őket főleg egyszerűbb, szakképesítést nem igénylő fizikai munkákra alkalmazzák és ennél a foglalkoztatás-típusnál a jelek szerint tömegesen is működőképes az állások informális csatornákon keresztüli kellő hatékonyságú feltöltése. Az egyedi álláslehetőségeknél – melyek leginkább valamiféle szellemi tevékenységet takarnak – a hirdetések útján történő munkaerő-toborzás a legjellemzőbb.
- xxiii. A Magyarországon foglalkoztatott romániai munkavállalók többsége speciálisan a magyar munkaerőpiachoz kötődik: csak **nagyon kis hányaduk fordult meg egyéb (nyugat- vagy dél-európai) országban,** de még Romániában is csak kisebb részükhöz állt alkalmazásban az elmúlt években.

xxiv. Magyarországi **munkavállalásuk legfontosabb szempontja a nyelvismeret, de közel ilyen fontos a földrajzi közelség is.** Már gyengébben, de megjelennek a magasabb bérekkel kapcsolatos várakozások is. Ez azt jelenti, hogy leginkább az erdélyi munkanélküliség elől jönnek át Magyarországra dolgozni; a magyar munkaerőpiac a nyelvismeret (és az azonos kultúra, az egy nemzethez való tartozás) okán kedvezőbb feltételeket kínál számukra, mintha Románia románok lakta vidékein keresnének munkát.

xxv. A **munkaadók alapvetően elégedettek a romániai állampolgárságú alkalmazottaikkal,** különösebb munkaügyi, teljesítménybeli problémákra nem derült fény, de az sem kapott különösebb megerősítést, hogy könnyebb lenne velük együtt dolgozni, megbízhatóbbak vagy épp termelékenyebbek lennének, mint a belföldi munkavállalók. Az őket alkalmazó vállalkozások egyszerűen csak munkaerőt kerestek, mikor felvették a romániaiakat, nem voltak velük kapcsolatban különösebb elvárásaik, csak ennyi: végezzék el tisztességgel a rájuk bízott munkát. Ez az attitűd egyértelműen visszavezethető a cégek által tapasztalt munkaerőhiányra, illetve arra, hogy a szóban forgó állásuk legnagyobb részét egyszerű, szakképesítés nélkül is elvégezhető fizikai munkákat takarnak.

7. A kutatás eredményeinek foglalkoztatáspolitikai vonatkozásai

A fenti eredmények értelmében a tipikus romániai munkavállaló a magyar munkaerőpiacon így néz ki:

- Képzetlen férfi, aki
- segéd- vagy betanított munkásként
- Budapesten dolgozik (az építőiparban).

Az ÁFSZ honlapján megtalálhatjuk a főbb munkakör-típusok eloszlását területi (megyei) bontásban.¹¹ Az ott közölt adatok szerint – normál munkafeltételek mellett – mintegy

¹¹ http://www.afsz.hu/sysres/adattar/tables/T06_01.html

húszezer segéd munkás¹² dolgozik Budapesten, de összes létszámuk sem éri el a 23 ezret. Betanított munkásokkal együtt ez egy bő 90 ezres munkavállalói csoport. Ha még hozzá vesszük Pest megyét is, mintegy 132 ezer főt kapunk. Ha a 3.1. fejezetben kimutatott eloszlásokat vesszük alapul, azt látjuk, hogy a romániai munkavállalók minimum 40%-a ebbe a két kategóriába tartozik. Pontos számot nem tudunk mondani, hiszen csak a romániai munkavállalók által betöltött munkakörök megnevezését ismerjük, azt nem, hogy közülük minden állás pontosan beleillik-e a 6/1992-es MÜM-rendelet segéd munkás, illetve betanított munkás fogalmaiba. Éppen ezért a 40% egy nagyon konzervatív becslés, a tényleges adat valahol 2/3 vagy inkább 80% körül lehet. Ha évi 40 ezer romániai munkavállalóval számolunk, akiknek 70%-a Budapesten és Pest megyében dolgozik, akkor az alábbi táblázat számait kapjuk arra nézve, hogy a Közép-Magyarországi régióban hány román állampolgárságú segéd- és betanított munkás dolgozhat legálisan.

Segéd- és betanított munkás (normál és kedvezőtlen munkafeltételek együtt) Budapesten, ténylegesen	131.714
Becslés: 40%	11.200
Becslés: 2/3	18.480
Becslés: 80%	22.400

A számuk valahol 20 ezer fő körül lehet, vagyis a fővárosi és főváros környéki gazdaság legalább ekkora mértékben szenved munkaerőhiánytól a képzetlen fizikai munkakörök terén. Ehhez a 20 ezerhez persze még hozzájönnek például az ukrán állampolgárok, akikről tudjuk, hogy a romániaiakhoz tökéletesen hasonló szerepet töltenek be a magyar munkaerőpiacon, de feltételezhetjük ezt még akár a szerbekről, moldávokról stb. is. Ha csak a legális munkavállalást nézzük, ez legalább 30 ezres munkavállalói tömeg. Hangsúlyozzuk, hogy ezek a külföldi állampolgárok:

- legálisan (bejelentett állásban) dolgoznak, munkaszerződéssel;
- nem extrém körülmények, feltételek mellett, hanem normál fizikai munkakörökben;

¹² A 6/1992. sz. MÜM-rendelet értelmében segéd munkás: „A besoroláshoz legfeljebb egyhavi begyakorlási idő kell, szakképzettség nem szükséges. A felvett dolgozó általában minden képzés nélkül munkába állítható.” Ugyanitt a betanított munkás: „A besoroláshoz szakképzettség nem kell, a munkafogások elsajátítása azonban egy hónapnál hosszabb betanulási időt igényel.”

- keresetük megfelel a normál magyarországi bérvizonyoknak.

Mindeközben Magyarország különböző, de főleg periférikus vidékein tömegével vannak állás nélkül szakképzetlen munkaképes férfiak. Számukra képzési programokat indít az állam, az Európai Unió támogatásait külön a leghátrányosabb helyzetű 33 kistérséggel foglalkozó főosztály kezeli e térségek megsegítésére, miközben az ország közepén tízezrével keresnek segéd- és betanított munkásokat és foglalkoztatnak erdélyi, kárpátaljai, vajdasági magyarokat. Ennek értelmében a Kárpát-medence központi települése, a relatíve rohamosan fejlődő Budapest az egész magyarok lakta teret egy munkaerőpiaccá szervezi. Kérdés, hogy az országhatárokon belül foglalkoztatási problémák megoldásához ez a fővárosi erőter hogyan tudna a mainál fokozottabban hozzájárulni. Ennek a kérdésnek ráadásul súlyos területpolitikai vonatkozásai is vannak.

8. További kutatási javaslatok

- Az ÁFSZ adatbázisának további elemzése

Kutatásunk során először tettük elemezhetővé az ÁFSZ adatbázisát: formátumát átalakítottuk, belső viszonyait értelmeztük. Az esetleges hibák javítása azonban csak a romániai, a szlovákiai és az ukrajnai állampolgárok adataira vonatkozóan történt meg, a többi külföldi munkavállaló adatait – a kutatási források szűkösségéből fakadóan – nem dolgoztuk fel. Az általunk elemezhető állapotba hozott adatbázis további elemzésével mélyíthetjük tudásunkat a külföldi állampolgárok magyarországi munkavállalásáról.

- A munkáltatói oldal részletesebb megismerése

Az ÁFSZ, mint jeleztük, adatvédelmi okokból alig adott a romániai állampolgárokat foglalkoztató munkáltatókra vonatkozó használható információkat. Minden bizonnyal lehetne találni egy megfelelő jogi megoldást erre a problémára, majd érdemes lenne egy szélesebb – akár teljes – körben megvizsgálni a munkáltatói motivációkat, különös tekintettel a munkaerőhiány kérdésére.